

על דגים וילדים – קריאה בשתי יצירות ספרות מאיראן המודרנית

סיון בלסלב

המסה שלפניכם היא דיון בשתי יצירות ספרות איראניות שתרגמתי לעברית מן המקור הפרסי. היצירות הן השיר "אימו של עלי אמרה לו יום אחד", המופיע בספר לידה אחרת מאת המשוררת פרור' פרח'זאד, וסיפור הילדים הדג השחור הקטן מאת הסופר והפולקלוריסט סמד בהרנגי.¹ שתי היצירות ראו אור באיראן בהפרש של שנים ספורות: ספרה של פרח'זאד פורסם בשנת 1964 וספרו של בהרנגי בשנת 1968. על אף קווי הדמיון הבולטים ביניהן, טרם נתקלתי בניתוח העומד על הקשרים האפשריים בין היצירות. מסה זו מבקשת לפרוס בפני קוראי העברית את הקשרים הללו, הגלויים והסמויים.

בשיר "אימו של עלי אמרה לו יום אחד" מתעורר עלי הקטן באמצע הלילה מחלום על דג כסוף שמציע לו לבוא בעקבותיו, ולהימלט מהעולם צר האופקים והחומרי שבו הוא חי. בסיפור הדג השחור הקטן דג יוצא למסע הרפתקאות מחוץ לפלג הקטן שבו נולד כדי לגלות מה יש מחוץ לגבולותיו והיכן נגמר הנחל. שניהם נתקלים בכוחות המנסים להניא אותם מהיציאה למסע ולסכל את ההגעה ליעדם. שניהם בוחרים להמשיך במסע, המסתיים בסוף טרגי, שכן הם משלמים בחייהם על השאיפה להיחלם בדיכוי חברתי ופוליטי ולחיות חיים של מודעות, חירות, ויצירה.

ב-1964 הייתה פרור' פרח'זאד משוררת צעירה ומוכרת, שהקדישה ספר שירי אהבה ותשוקה למאהב המבוגר והנשוי שלה. הרומן ביניהם היה סוד ידוע בברנז'ה הספרותית-אומנותית של טהראן, והפך אותה למוקד של רכילות וביקורת אפילו יותר מהחיים הלא שגרתיים שניהלה עוד קודם לכן. הספר, שזכה להצלחה בקרב מבקרים וקוראים, היה האחרון שפרסמה בימי חייה הקצרים; ב-1967, בהיותה בת שלושים ושתיים, נהרגה פרח'זאד בתאונת דרכים. תחת הרפובליקה האסלאמית נאסרו שיריה

1 תרגום השיר "אימו של עלי אמרה לו יום אחד" התפרסם לראשונה בספר: פרוע' פרח'זאד, לידה אחרת, תרגמה סיון בלסלב (תל-אביב: קשב לשירה, 2012). התרגום לסיפור הדג השחור הקטן התפרסם לראשונה באופן מקוון: סמד בהרנגי, "הדג השחור הקטן", תרגמה סיון בלסלב, פרויקט הסיפור הקצר, הדג השחור-הקטן <https://www.shortstoryproject.com/he/stories>. הכותבת מבקשת להודות לשילה מוסאי ודוד ירושלמי על הסיוע בתרגום, לרפי וייכרט ולאולגה סונקין על הסיוע בעריכת התרגומים, וליליה רובנוביץ' על ההפניות למשמעויות הדג בספרות הפרסית.

לפרסום.² שנה לאחר מכן פרסם סמך בהרנגי – מורה, פולקלוריסט וסופר צעיר, בן המיעוט האזרי – סיפור ילדים הקורא לשיתוף פעולה ולהקרבה עצמית במאבק מול עריצות. הספר נהנה מפופולריות וזכה בפרסים בינלאומיים. זמן קצר לאחר הפרסום טבע הסופר בנהר אראס והוא בן עשרים ותשע.³ שניהם כתבו תחת משטר הדיכוי של השאה, וחלק מאוהדיהם ייחסו את מותם למשטרה החשאית של השאה, סאואכ. שניהם הפכו לדמויות מופת לאיראנים רבים, פרח'זאד לתנועה הפמיניסטית האיראנית, בהרנגי לחלק מן הפלגים של תנועת ההתנגדות לשאה.

חוטים גלויים וסמויים מקשרים בין השיר "אימו של עלי אמרה לו יום אחד" ובין הסיפור הדג השחור הקטן של בהרנגי. ברובד התוכני הפשוט ביותר, שניהם עוסקים בדגים ובילדים. אצל בהרנגי הדג השחור הקטן הוא דג-ילד, ומסעו אל מחוץ לפלג הוא מסע של התבגרות והתעוררות פוליטית. אצל פרח'זאד הדג קיים בחלומו של הילד עלי, כלומר עלי והדג חד הם, והדג מייצג חלק מהתודעה הילדית. בשתי היצירות נפגוש את האימהות של הדגים-הילדים, את החלל החיצון, את הים ואת המוות. אפילו הכינויים שלהם דומים – עלי הקטנטן (כוצ'יכה) והדג הקטן (כוצ'ולו). להערכת הדמיון אינו מקרי. בהרנגי הכיר את כתיבתה של פרח'זאד ואף תרגם חלק משיריה לתורכית, שפת אימו. סביר להניח שקרא את לידה אחרת והושפע מהשיר על עלי ודג החלום שלו. לשתי היצירות מבנה של סיפור בתוך סיפור: סיפור החלום של עלי וסיפור שמספרת דגה זקנה לשנים עשר אלף ילדיה ונכדיה. סיפורי המסגרת הללו נובעים ממסורות ספרותיות ידועות בספרות הפרסית. השיר של פרח'זאד ממשיך את מסורת סיפורי החלום, ששימשו כותבים כדי להביע ביקורת פוליטית או חברתית החל מהמאה התשע עשרה. השימוש של פרח'זאד בחלום – ולא סתם חלום, אלא חלום של ילד – וכתובה בשפה הפרסית המדוברת (עניין יוצא דופן בשירתה), עוטפים את השיר בצעיפים של הקטנה והסתרה ומעמעמים את הביקורת הקשה על החברה האיראנית. הסיפור של בהרנגי נשען על מסורת הסיפור העממי, המרבה לעסוק במציאות החיים ובקשייהם באופן אלגורי. ספרו של בהרנגי שוכן באי-נוחות במדף ספרי הילדים שעליו הוצב. כמו סיפורי עם רבים אחרים הוא נתפס מיועד לילדים, ותרמה לכך הגרסה הראשונה שלו, שאיוריה בידי המאייר והגרפיקאי פרשיד מס'קאלי זכו בפרסים בפסטיבלים בינלאומיים לספרות ילדים. אלא שתכני הסיפור אינם כאלה שרוב ההורים ישמחו להקריא לילדיהם לפני השינה: הסיפור רצוף אלימות ומוות ואינו מציע סוף טוב בנוסח

Farzaneh Milani, "Farrokzād, Forūg-Zamān," *Encyclopædia Iranica*, online 2
edition, 2011, <https://iranicaonline.org/articles/farrokzad-forug-zaman>

Michael C. Hillmann, "Behrangī, Šamad," *Encyclopaedia Iranica*, 1989, 3
<https://www.iranicaonline.org/articles/behurangi-samad-teacher>

"והם חיו באושר ועושר עד עצם היום הזה"⁴. זוהי בחירה מודעת של בהרנגי, שסבר כי ילדים צריכים להיות מודעים למציאות החיים הקשה כדי שישאפו לנסות לשנות אותה. מה שהעניק לסיפור את מקומו החשוב בזירה התרבותית באיראן לא היה הפופולריות שלו בקרב ילדים איראניים, אלא התקבלותו כטקסט מהפכני, והעובדה שארגון הגרילה השמאלי פדאיאן יי ח'לק ראה בבהרנגי שהיד של המהפכה.⁵

אף שהם אלגוריות על-זמניות, שני הטקסטים מעוגנים במציאות הקונקרטיה המודרנית. בשיר של פרח'זאד שריקת השוטר, רכבת הקיטור וקול הרדיו משייכים את ההתרחשות למאה העשרים, וכיכר התותחים ומקדש שאה עבדול עזים ממקמים אותה בטהראן ובסביבתה. בזמן שיחתו של הדג השחור עם הירח, מציין הירח כי בני האדם מתכננים להטיס אליו אנשים, וכי ודאי ישיגו את המטרה הזאת בקרוב (הנחיתה של ניל ארמסטרונג על הירח התרחשה כשנה לאחר פרסומו של הסיפור, ולאחר מותו של בהרנגי). בשירה של פרח'זאד הלבנה והאם חד הן, ומהדהד בו הביטוי הפרסי "מהירח ועד הדג" (אז מאה תא מאהי), המכוון לדג שעל גבו עומד השור המחזיק את העולם בקרניו, ומשמעותו "היקום כולו". גם במשמעות הקונקרטיה וגם במשמעות האלגורית, המופע של הירח רומז לאופי האוניברסלי של היצירות.⁶

המסע של הילדים-הדגים מתחיל בהתעוררות לילית. עלי מזנק משנתו בחצות הלילה מתוך החלום שחלם על דג הכסף. ההתעוררות היא רגע טראומתי: הניסיון לגעת בדג החלום מלווה בגשם, בברקים ובאדמה הנבקעת תחת רגליו של הילד, שמוצא את עצמו ללא דג וללא שינה. אך עלי אינו מוותר על הדג ועל החלום, ועם עלות השחר הוא ממשיך לשבת ליד בריכת המים ולחפש אחר הדג. הדג השחור הקטן מחליט לצאת למסע לפנות בוקר, טרם זריחת השמש. מטרתו של הדג השחור הקטן ברורה מראשית הסיפור – הוא רוצה לגלות מה יש בעולם שמעבר לפלג הקטן והיכן נגמר הנחל – ואילו ההצעה של דג הכסף לעלי מתפרשת רק באמצע השיר. בתגובה לאזהרות האם, שיפורטו בהמשך, דוחקים המים בעלי לבוא ולהצטרף אל הדג, שיוכל לשאת אותו אל מעבר לגשמי, אל מעבר ל"עולם ארבעת הקירות המדוכא... מעולם של חמין ופטפוט ורישול... אל כחול השמים הטוהר והצלול... אל פשטות הגלקסיה." העולם שמציע

4 בחלק מהגרסאות המתורגמות לאנגלית רוככו ההיבטים הקשים, והסיפור נעשה נוח יותר לעיכול עבור הורים מערביים. Kaveh Bassiri, "Whatever Happened to The Little Black Fish?," *Iranian Studies* 51, no. 5 (2018): 693-716

5 Brad Hanson, "The 'Westoxication' of Iran: Depictions and Reactions of Behrangi, Āl-e Ahmad, and Shari'ati," *International Journal of Middle East Studies* 15, no. 1 (1983): 1-23

6 Riccardo Zipoli, "Poetic Imagery," in *General Introduction to Persian Literature: History of Persian Literature*, ed. Johannes Thomas Pieter De Bruijn (London: IB Tauris, 2008), 1: 183

הדג לעלי הוא עולם של פרחי אורות וארמונות צדף, ושובו לרוחניות אין קשר לאלוהים, או לפחות לגרסה הארצית שלו כפי שפרח'זאד רואה אותה. אלוהים של העולם הגשמי הולך בסמטאות מוקף רכלניות וסכינאים, וההתמוגגות מקריאתם של כתבי דת דומה להנאה מצפייה בהוצאה להורג. האזהרות שמשמיעה האם מפני ההליכה אחרי הדג, טוענים המים, מתאימות לאנשים שחלומותיהם מסתכמים ב"בצל, חמוצים, יוגורט וקבב". והדג מוסיף על כך: "מי שלא ראה את הים מעודו / מה הוא מבין בחייו?". עמדה ביקורתית דומה ניכרת גם בתיאורם של הדגים בפלג הקטן ושל הראשנים בבריכה בסיפורו של בהרגני. אלה גם אלה סבורים כי העולם מתמצה בפלג או בבריכה הקטנה שבהם נולדו וגדלו. הם אינם מסוגלים לדמיין את קיומו של הים, לא כל שכן את העולם שמחוץ למים. במסורת השירה המיסטית מסמל הדג את "האדם השלם" (אנסאן־י כאמל), המשוקע כל כולו בים הידע.⁷ הבחירה בדג לגיבור או לאחד הגיבורים בשתי היצירות הללו מצביעה, אם כן, על הצמא לידע רחב כמו הים, ידע המעניק חיים כפי שהמים מאפשרים חיים לדגים.

הגורם הראשון שמנסה לסכל את היציאה למסע הוא האם. האימהות מזולזות בחלומות הילדים, מזהירות אותם מפני השלכות ההרסניות של המסע בעקבות החלום, ומנסות לשכנע אותם לוותר ולחזור לסיבובים בפלג המוכר או לכרית הפלומה ולשנת הלילה. אלא שהעתיד הנשקף לעלי ולדג השחור הקטן לא מציע חלופה מושכת למסע בשביל הדור הצעיר. הדג הקטן מודיע שלא ילך בעקבות הדגים האחרים, שעם זקנתם רק מתלוננים על כך שזבזבו את חייהם לריק בשחייה אנה ואנה. הוא מסרב להמשיך לחיות בעיניים עצומות ועם פקירתן, בחלוף הזמן, לגלות שהוא נותר עיוור וחירש כשהיה. את מסלול החיים הצפוי לעלי אם ילך בתלם מצייירת לו אימו: אם יניח לדג החלום הוא יוכל "לגבוה, לעשות קעקוע, ולהפוך לבריון של השכונה". הגבריות הבריונית הזו אינה קוסמת לעלי. הדג מציע לו ניחוחות של השכלה ("ריח גופו ריח מחברות חדשות, ריח אפס גדול ולצדו אחת") וחוויות של התבוננות וקשב ("מְנִיַת כוכבים בַּמָּטָה על הגג, / טפטוף הגשם על מרצפות החצר"), המושכים את הילד כמו "ריח לדר, ריח שוקולד". התנגדותן של האימהות נובעת לא רק מזלזול או מחוסר הבנה, אלא מן הרצון לגונן על ילדיהן: אימו של הדג השחור מבקשת להגן עליו מחברת הדגים, המבקשים להעניש אותו ואולי אף להורגו; אימו של עלי חוששת שיסבול מנידוי חברתי ומשולחן הטהרה המשמש לרחצת גופות המתים, המצפים למי ששמו נכתב בספרים (ניתן להבין כי מי ששמו מופיע ברשומות המדינה צפוי לסכנת מוות), וקסמו הושחר. אם כן, סכנות המסע ברורות מראשיתו, והן חושפות את הביקורת החברתית בשתי היצירות. החברה השמרנית, הדכאנית והאלימה אינה מוכנה לקבל את הסקרנות

הילדית ואת השאיפה לצאת אל מחוץ לגבולות המוכר והמותר. ילדים המציבים מראה בפני המבוגרים, המשקפת את החומרנות, את צרות האופקים, את הוויתור ואת הקפיאה על השמרים, יושלכו אל מחוץ למעגל החברתי הקרוב אליהם ואף עלולים להפוך לקורבנות רצח. כוחן של האימהות לגונן על ילדיהן מוגבל ביותר, ולמעשה הן הופכות לסוכנות של החברה הממשטרת.

פרח'זאד ובהרנגי הכירו היטב את המחיר האישי שיש לשלם עבור חירות היצירה והמחשבה. פרח'זאד בחרה להתגרש בגיל צעיר כדי להימלט מהאווירה השמרנית בבית משפחתו של בעלה, איבדה את המשמורת על בנה היחיד, ולא התקבלה בחזרה אל בית אביה – אירועים שהובילו להתמוטטות נפשית ולאשפוז. הבחירה שלה לכתוב שירי אהבה ארוטיים ושירים העוסקים באהבה אסורה, ולפרסמם תחת שמה האמיתי, הציבה אותה במרכזן של שערוריות ציבוריות והפכה אותה למטרה לגנאי. בהרנגי בחר בעבודת ההוראה באזורים הכפריים של אזרבייג'ן, שם גם אסף סיפורי עם אזריים ותרגם אותם לפרסית. נוסף על סיפורים ותרגומים הוא פרסם כמה מאמרים שביקרו קשות את מערכת החינוך באיראן ואת האמריקניזציה המוגזמת שהשתלטה עליה. בעקבות מאמרים אלה יצא לו מוניטין של מתנגד למשטר ושל כותב ביקורתי העוסק בסוגיות חברתיות, לא רק במעגל האינטלקטואלי שכלל סופרים כג'לאל אל-י אהמד, אלא גם בקרב מנגנוני השיטור של השאה.

ההבדל המשמעותי בין שני הטקסטים, הנובע גם מן הגישות וגם מן הביוגרפיות של מחבריהם, נוגע ליעד הסופי של מסע ההתבגרות והשחרור של הילדים-הדגים. בשביל הדג השחור הקטן היעד הוא שחרור קולקטיבי והצלה של הדגים כולם מרצחנותם של השקנאי ושל האנפה. כאשר בהרנגי מספר על הדגים בים, שיכולים להערים על הדייג ולמשוך את רשתותיו מטה, הוא מדגיש את חשיבות הפעולה המשותפת. עם זאת, פעולת ההקרבה של היחיד למען הכלל היא שיאו של הסיפור: הדג השחור בוחר להציל את הדגיג הקטן ולהישאר בקרביה של האנפה כדי להרגה. עוד קודם לכן, כאשר הוא מנסה להערים עליה, הוא מזהיר אותה שאם ימות, יהפוך גופו לרעיל ויהרוג את גוזליה של האנפה. הדימוי הזה של הגוף המת המזיק לאויב אף יותר מהגוף החי, מעלה במחשבה את השהיד, שבמותו משיג את מטרתו אף יותר מבחייו. אכן, הדג הקטן חושב לעצמו שאף על פי שאינו מבקש למות, גם אם ימות לא תהיה לכך חשיבות; הדבר החשוב היחיד הוא ההשפעה שתהיה לחייו ולמותו על אחרים. בסופו של הסיפור, המסר בדבר ההקרבה העצמית של הדג השחור הקטן למען החירות עובר הלאה, אל הדגה האדומה שחולמת על הים, ואולי תמשיך את המאבק. המסר של הסיפור הוא פוליטי במובהק, פרי מוחו של סופר בעל הזדהות פוליטית שמאלית מוצהרת, ולא לחינם אימצו את הסיפור ואת הסופר תנועות ההתנגדות לשאה, ובמיוחד תנועות שמאל סטודנטיאליות. הן ראו בבהרנגי שהיד שנרצח על ידי הסואכ ומופת של אומן

מגויס.⁸ הסיפור תאם את הרעיון שרווח בתנועות הגרילה האיראניות בשנות הששים והשבעים, שפעולות הקרבה של יחידים נגד שלטון השאה עשויות לקרב את המהפכה העממית, כי הן יוכיחו להמונים הנתונים תחת דיכוי שהמשטר אינו חסין מפני פגיעה. ההמונים, כמו הדגים הזעירים, מעוניינים לצאת למסע ולהיפטר מהדיכוי בדמותו של השקנאי, אלא שבגלל פחדנותם הם מוכנים לבגוד במטרה, וחוסר הסולידריות מוביל לאובדנם.

בשיר של פרח'זאד, בשונה מן הסיפור, ההקרבה היא למען חירות אישית. הדג השחור פוגש במסעו דמויות רבות – חלקן מנסות להרוג אותו, חלקן מסייעות לו, ואחרות מתלוות אליו או נסמכות עליו לשם עזרה – ואילו אצל עלי הכול מתרחש בבית פנימה (ואולי, במובן מטפורי, בנפשו של הילד, שהדוברים בשיר מייצגים כמה פנים שלה), כאשר אימו מזהירה אותו מהמסע, והמים והדג דוחקים בו להמשיך. עלי, הדג, המים והאם הם הדמויות היחידות בשיר, והיציאה של עלי בעקבות הדג מנתקת אותו מהחברה ולא מחברת אותו אליה. הקוראים מלווים את עלי בהתחבטות בין הקולות השונים, בין החיים חסרי המשמעות לבין ההליכה אחר החלום, שפירושה מוות. גם אם הדבר לא מצוין בשיר מפורשות, המים העולים ומציפים, הבועות המרקדות על המים וגן הבריכה (הגן העליון במקור הפרסי – רמיזה לגן העדן), שעלי קוטף בו תאנה (שזיף במקור הפרסי), מחזקים את הסברה שעלי הלך בעקבות הדג וטבע. טביעה בבריכת החצר הייתה אחת התאונות השכיחות והקטלניות ביותר שאירעו לילדים באיראן בתקופה שבה התפרסם השיר, כך שסכנת המוות האורבת בבריכה ודאי לא נעלמה מעיניהם של הקוראים. רוב מאבקה ושיריה של פרח'זאד היו פוליטיים, אך לא במובן המפלגתי הגס. גם בספר הבה נאמיין בראשית העונה הקרה,⁹ שהתפרסם לאחר מותה וכולל כמה משיריה הפוליטיים ביותר, אין זיהוי פוליטי מובהק אלא התנגדות לאי־שוויון, לעוול, ולשקיעתה של איראן לתוך אלימות, בורות וחומרנות. היא מעולם לא הייתה מזוהה עם מפלגה או עם זרם פוליטי מסוים, אלא שכתבתה האישית, האינטימית, וכן האופן שבו חיה את חייה, היו הצהרות פוליטיות במובן הרחב שבו "האישי הוא הפוליטי". בשנות החמישים של המאה העשרים שילמה אישה באיראן, וגם מחוץ לאיראן, מחיר כבד על בחירות כמו אלה שבחרה פרח'זאד באומנותה ובחייה. קריאה של שתי היצירות זו לצד זו מזמנת לנו הצצה אל כמה אופנים שבהם מאבקים חברתיים ופוליטיים באו לידי ביטוי בספרות של איראן בשנות השישים של המאה העשרים. הביוגרפיות של הכותבים מזכירות לנו כי תחת משטרים דכאניים וחברות

8 Abbas Milani, *Eminent Persians: The Men and Women Who Made Modern Iran, 1941-1979* (Syracuse: Syracuse University Press, 2008), 2: 838-842

9 פרוע' פרח'זאד, הבה נאמיין בראשית העונה הקרה, תרגמה סיון בלסלב (תל-אביב: קשב לשירה, 2014).

שמרניות נדרשה תעוזה לא מעטה כדי לחיות חיים בלתי שגרתיים, ליצור אמנות בלהט, ולהציב בפני הקוראים מראה החושפת את תחלואי החברה ומתווה דרך – מסוכנת אך אפשרית – לתקנם.

אמו של עלי אמרה לו יום אחד / פרור' פרח'זאד

עלי הקטנטן
עלי הנודניק
זנק משנתו בחצות הלילה
שפשוף עיניו,
פהק שלש ארבע פעמים
קם והתישב

מה הוא ראה?
מה הוא ראה?
הוא חלם דג
דג כמו ערמת מטבעות
כמו גליל מלמלה
עם חרוזי זכוכית בשוליו
כמו תפפור
על עלה הכותרת של צבעוני
שתי אבני חן עגלות מלטשות כיהלום
שחקו מחבואים בתוך עיניו
כה לאט
כה לאט
צה על פני המים
כאלו מניפתו האירופית
לטפה את פני המים

ריח גופו, ריח מחברות חדשות
ריח אפס גדול ולצדו אחת
ריח ערבי חג ומטבח ומשלוח מנות
מנית כוכבים, במטה, על הגג
טפטוף הגשם, על מרצפות הקצר
ריח לדר, ריח שוקולד
כמו בתוך המים עברה מרגלית

כְּמוֹ בְּתוֹ הַקְּטָנָה שֶׁל מְלֶכֶה הַפְּיּוֹת
בְּאַפְרִיּוֹן בְּדִלְח
יִצְאָה לְשׁוֹחַ בְּבִסְתָן
מְסֻבֵּיבָה זֹרְקִים פְּרָחִים
אוֹר גֶּשֶׁם עַל רֵאשָׁה
אוֹלֵי דָג זֶה הִיָּה בֶן שֶׁבֶט הַשְּׂדִים וְהַפְּיּוֹת
אוֹלֵי דָג זֶה הִיָּה מִן הַדְּגִים הַבְּלִיגִים הַהֵם
אוֹלֵי דָג זֶה הִיָּה דְמִיּוֹן חוֹפֵז וְשִׁטְחִי
מֵה שֶׁהִיָּה
מִי שֶׁהִיָּה
עֲלֵי הַקְּטָנִטָן
הִיָּה הַמּוֹם מְלֶהבֵיט בּוֹ
הִיָּה מְסַחֲרֵר מְמַנּוֹ
בְּרַנֵּעַ שֶׁהוֹשִׁיט יָד
לְנֵעַת
בְּצֻבֵעַ הַזֹּרֵם הַהוּא
אוֹר צֶעִיר
כְּסוּף
בְּרֶקֶה הַכָּה, גֶּשֶׁם יָרַד, וְהַמַּיִם הַשְּׁחִירוּ
בְּטָן הָאֲדָמָה נִפְעָרָה תַּחַת גּוֹף הַדָּג
הַזֵּרִים כָּלֵם רָחֲקוּ וְנִעְלָמוּ
מְטִילֵי הָאוֹר נִשְׂרָפוּ וְאָבְדוּ
כְּכֹכַל לִילָה, עַל רֵאשׁ עֲלֵי הַקְּטָנִטָן
מְטַפַּחַת הַשְּׂמִים מְלֵאָה אֲנָסִים
אֵין מַעֲיָן אֵין דָּג אֵין שְׁנָה

*

הַרוֹת נִשְׁכָּה לְתוֹךְ אַרְבַּת הַרוֹת
מִשְׁכָּה בְּשַׁעֲרוֹת הָעֲרָבָה
הַסִּירָה אֶת צ'אדוֹר הַתְּפִלָּה
מֵעַל רִגְלֵי יוֹסֵפָה
עַל חֶבֶל הַכְּבִיסָה
תַּחְתּוֹנִים וְגוֹפִיּוֹת
נִנְעוּ אֶלָּה בְּאֶלָּה וְהַתְּגָרוּ

כמו מִמְחֻשְׁבוֹת זְדוֹן
הַתְּמַלְאוּ וְהִתְרוֹקְנוּ לְלֹא הַפְּסָקָה

צְרָצְרִים

כְּוִנּוּ כְּלִיָּהֶם וְנִגְנוּ

צְפַרְדְּעִים הִחֲלוּ לְשִׁיר מְאַחֲזֵי גִנָּה

הַלִּילָה הַזֶּה הָיָה כְּמוֹ כָּל לִילָה, כְּמוֹ לֵילוֹת לְפָנַי וְלֵילוֹת אַחֲרָי

דוֹד עָלֵי עוֹפֵף בְּעוֹלָמוֹת אַחֲרִים

עָלֵי הַקְּטָנִטָן

הַשְּׁחַר עָלָה

הוּא בְּקֹשׁ כֶּסֶף טְהוֹר

בְּקֹשׁ אֵת דָּג הַחֲלוֹם שְׁלוֹ

הַיְתָה תְּעֵלֶת מִיַּם הָיָה פְּכֻפּוּהַ מַיִם

עָלֵי הַקְּטָנִטָן וּבִרְכָה מְלֹאֵת מַיִם

*

”עָלֵי הַקְּטָנִטָן

עָלֵי הַקְּטָנִטָן

אוּי וְאֻבּוּי אִם תּוֹזוּ מִמְּקוֹמְךָ

אִם תִּשְׁכַּח אֵת הָעֲצוֹת

שֶׁל אִמָּא לְבָנָהּ, תִּפְלַח בַּפֶּחַ

אִם רְאִיתָ בְּחֲלוֹם אֵיזָה דָּג, שְׁיִהְיֶה

אֵיפֹה הַחֲלוֹם וְאֵיפֹה הַבְּרָכָה מְלֹאֵת הַמַּיִם

אֵל תַּעֲשֶׂה מִשְׁהוּ

שֶׁבִּגְלָלוֹ יִכְתְּבוּ אֵת שְׁמֶךָ בְּסִפְרֵים

יִשְׁחִירוּ אֵת קְסָמְךָ

הַמַּיִם אֵינָם כְּמוֹ חֲלוֹם שְׁאֵדָם

צוֹלֵל מִצְדוֹ הָאָחָד

וְעוֹלָה מִצְדוֹ הַשְּׁנִי

וּבְצִמְתוֹ בְּשַׁעַת סִכְנָה

יִשְׁמַע צְלִיל שְׁרִיקַת שׁוֹטֵר

תּוֹדָה לְאֵל, רְגֵלְךָ עוֹמְדוֹת אֵיתָן עַל הָאֲדָמָה,

עָלֵי, אֵינְךָ עוֹר וְקָרַח גִּזְזוֹת, אֵתָהּ בְּרִיא, עָלֵי, מָה חֶסֶר לְךָ?

אתה יכול לנסע לקבר המלך עבד אל-עזים¹⁰
 לעלות על רכבת קיטור
 לגבה, לעשות קעקוע, ולהפך לבריון של השכונה
 חבל שאדם לא יראה את כל הדברים היפים האלה
 לא יעלה על נדנדה
 לא יביט בפנס קסם

העונה, עכשו עונת השזיפים, התפוחים, המלפפונים והגלידה
 בעוד כמה ימים, בתוך האהל, טקס ההלקאה העצמית
 הוי עלי, הוי עלי המשגע

האין מזון קפיצים עדיף על שלחן הטירה?
 נניח שהכנסת עצמך למים מלוחים
 הלכת ופתיית את הגברת הצועניתה ההיא
 מה זה דג? דג אינו אמונה, אינו לחם
 פסת עורו אינה מספיקה לתחונני אשה
 ברנע שתגע בדג

תסריח מכף רגל ועד ראש
 סרחונה ימלא את האפים
 העולם יפנה לך גב
 לך לישן, לך לישן

שלא תעשה משהו טפשי
 עם מחשבות שלא שוות פרוטה
 לא תפתר בעיות

הנח ראשך על כרית הפלומה, תן לעיניך להעצם
 אחז חזק באכף, השאר את הדירה לאחרים."

*

המים כמעט אבדו סבלנותם
 שפכו עצמם לגיגית, ברחו
 כאלו בתוך החשכה רצו
 לצעק: "הוי, לעזאזל אתה!
 מלים אלה הן של אנשים שאם
 פעם בחייהם מעדו וחקלמו

ראו בחלומם בצל, חמוצים, יוגורט וקבב
מה קשור הדג לבטן מלאה בקערה
לא רק הדג, אפלו הקלב
נרתע מקערות פאלה
הדג מסתובב במים ובורר כוכבים
אחר כך בחלומו של מי שיופיע
יעמים שנתו בכוכבים
ישא אותו, ישא אותו
מעולם ארבעת הקירות המדפא
מקטורי השעונים המביאים מזל רע, מעיפות, מבטלה
מעולם של חמין ופטפוט ורשול
כאב עצמות, וכאב אכילה עד להתפקע וכאב סרוס
עולם של הכאה באצבע צרדה ופנוק
משחקי כלה וחתן משחקי כבוד
עולם חצית רחובות סתמית
התמוגגות מקריאת כתבי דת בידי ראש עטוף שבים
עולם בקר שחריות
בכפר התותחים
לצפות בתליה
בחצות
לכבות על ספורו של אקא באלא ח'אן¹¹
עולם שבו בכל רגע שאלהים
צועד בסמטאותיו
מאחורי גבו חבורת רכלניות
חבורת סכינאים מלפניו
עולם שבו בכל מקום שאליו תפנה
ישמע קול הרדיו
ישא אותו, ישא אותו, נאד מתלע ומלכלך וחולה
ישא אותו אל כחול השמים הטהור והצלול
ישא אותו אל פשטות הגלקסיה".

*

11 איש צבא בחצר המלוכה הקאג'ארית שהשתתף בדיכוי הפגנות מרד הטבק ב-1892 ונרצח ב-1909.

הַמַּיִם עָבְרוּ אֶת רֹאשׁ הַרְפָּרֶף וּבִלְעוּ אוֹתוֹ
עַלִי הַקּוֹטְנֵטוֹן
הַתִּישָׁב לֵיד בְּרַכַּת הַמַּיִם
וְהַקְּשִׁיב לְמִלּוֹת הַמַּיִם
כָּאֵלוּ מִמַּעַמְקִים
מֵאֲחוּרֵי פְּרַחֵי הָאוֹרוֹת, מִיִּשְׁהוּ קָרָא לוֹ
נְאֻנַּח
הַחֲלִיק יָד מוֹיֵעָה וְקָרָה עַל רַגְלוֹ
כְּמוֹ אָמַר: "אֲחַת, שְׁתֵּים, שְׁלֹשׁ
לֹא קִפְצָתָ? הוּא הוּא הוּא
בְּאַלְהִים, אֲנִי נִמְצָא בְּחֹשֶׁכֶת הַמַּיִם הַתַּחְתּוֹנָה
הָאֲמוֹן לִי, עַלִי
בְּאַלְהִים, אֲנִי דֹג שְׁנַתָּה
נִתַּתִּי שְׁיִטְאִטְאִטָּאוּ וַיִּשְׁטַפּוּ אֶת כָּל הַפְּרוֹזְדוֹר
יִנְעֵרוּ
וַיִּלּוֹנוּת הַפְּנִינָה
מִסְרַתִּי לְמִשְׁרַתִּי הַנְּאֻמָּנִים
הַבֹּאֲתִי אֶת אִפְרִיזוֹן הַבְּדִלַח
כְּאֲשֶׁר נִרְחַק שְׁלֹשָׁה אַרְבָּעָה בְּתֵימִים מִכָּאֵן
נִגִיעַ אֶל כְּרִי הַמְרַעָה יִרְקֵי־הַעֵד שֶׁל הַיָּם
אֶל עֲדְרֵי קוֹצָף לְלֹא רוֹעָה
אֶל פְּרוֹזְדוֹרֵי אוֹר לְלֹא בֵיתָן גֵּן
אֶל אֲרֻמוֹנוֹת צְדָף לְלֹא בֵיתָן גֵּן
זְכֹר כִּי בַדְרָף
תִּלְקֹט שְׁבַע־שְׂמוֹנָה פְּנִינִים
שְׂאֲחֵרֵי כֹן מִתּוֹךְ בְּטָלָה
תִּשְׁחַק אֶתֶן בְּחַמֶּשׁ אֲבָנִים
הוּא עַלִי, אֲנִי בֶן הַיָּם, נִשְׁמַתִּי טְהוֹרָה, עַלִי
הַיָּם נִמְצָא בְּמָקוֹם שֶׁהוּא תַחְתִּית הָאֲדָמָה
מִי שְׁלֹא רָאָה אֶת הַיָּם מֵעוֹדוֹ
מָה הוּא מִבֵּין בְּחַיִּיו?
עֲיַפְתִּי, אֲנִי חָשׁ בְּחִילָה מְרִיחַ הַבֶּץ הַטּוֹבְעָנִי
אֶל תַּתְּמֵהֶמָּה עַד שֶׁשְׁנִינוּ
נִשְׁקַע בְּבֶץ עַד פִּקַּת הַגְּרוֹגֶרֶת

קפץ ובוא, אחרת, הוי עלי הקטנטן
אאלץ לומר לה, אנחנו גמרנו".

*

המים גאו לפתע ובלעו ומשכו פנימה
כמו חפשו את בת זוגם וספגו אותה אל קרבם
עגולים כסופים
בתוך עצמם
הסתובבו והסתובבו והתעייפו
הגלים משכו הצדה ומחדש
נכבלו בשלשלאות אל קרקעית הברכה
גלו גלו גלו פלופ פלופ
גלו גלו גלו פלופ פלופ
על פני המים, בהשכה
הסתובבו כמה בועות

*

"איפה עלי?"
"בגנה"
"מה קוטר הוא?"
"תאנה"
תאנה מגן ברכה
אמיץ אתה? האל עמד

הדג השחור הקטן / סמך בהרנגי

זה היה הלילה הארוך ביותר בחורף. בקרקעית הים אספה דגה זקנה את שנים עשר אלף ילדיה ונכדיה סביבה וסיפרה להם סיפור:
היה היה דג שחור קטן, שחי עם אימו בנחל שנבע למרגלותיו של הר זורם בתחתית עמק. ביתם שכן מאחורי אבן שחורה מכוסה טחב. בלילות היו שניהם ישנים מתחת לטחב. הדג הקטן רצה בכל מאודו לראות, ולו פעם אחת, את הירח בתוך ביתם.
מהבוקר ועד הערב שחו הדגים ואימו זה בעקבות זה ולפעמים חברו לדגים אחרים ושחו אנה ואנה במהירות בשטח קטן. הדגים היה בן יחיד; מכל עשרת אלפים הביצים שהטילה אימו, הדגים היה היחיד ששרד.

מזה כמה ימים היה הדג הקטן שקוע במחשבות ומיעט לדבר. הוא שחה בעצלות ובחוסר חשק מכאן לשם, ולרוב פיגר בעקבות אימו. האם חשבה שבנה חולה מעט ויחלים במהרה, אלא שהבעיה של הדג השחור הייתה אחרת.

יום אחד בשעת בוקר מוקדמת, לפני זריחת השמש, העיר הדג הקטן את אימו ואמר: "אמא! אני רוצה לומר לך משהו."

אימו ענתה בישנוניות: "ילד שלי! מצאת לך זמן עכשיו! שמור את השיחה לאחר כך. לא כדאי שנצא לסיבוב?"

ענה הדג השחור: "לא, אמא, אני לא יכול יותר לצאת לסיבוב, אני צריך לשחות מפה." "אתה מוכרח?" שאלה האם.

ענה הדג הקטן: "כן, אמא, אני מוכרח."

אמרה: "באמת! לאן אתה רוצה לשחות כל כך מוקדם בבוקר?"

הדג השחור הקטן ענה: "אני רוצה לשחות ולראות איפה נגמר הנחל. את יודעת, אמא, כבר חודשים אני חושב וחושב היכן נגמר הנחל, וזה לא יוצא לי מהראש. מאתמול עד עכשיו לא עצמתי עין ורק חשבתי. בסופו של דבר החלטתי לשחות בעצמי ולמצוא את קצה הנחל. אני רוצה לדעת מה קורה במקומות אחרים."

אימו צחקה ואמרה: "כשאני הייתי דגיגה גם אני חשבתי מחשבות רבות כאלה. באמת, חמוד! לנחל אין התחלה ואין סוף, וזהו זה! הנחל תמיד זורם ולא מגיע לשום מקום."

אמר הדג השחור הקטן: "אבל אמא'לה, האין זה נכון שלכל דבר יש סוף? ללילה יש סוף, ליום יש סוף, לשבוע, לחודש, לשנה..."

אימו קטעה את דבריו ואמרה: "עזוב את המילים הגדולות האלה, בוא נצא לסיבוב. עכשיו זה זמן לטיול ולא למילים כאלה!"

הדג השחור הקטן אמר: "לא, אמא, נמאס לי כבר מהסיבובים האלה. אני רוצה לצאת לדרך, לשחות ולראות מה יש במקומות אחרים. אולי את חושבת שמישהו הכניס לדגיג שלך רעיונות לראש, אבל דעי לך שאני בעצמי חושב עליהם כבר הרבה זמן. כמובן, למדתי הרבה גם מפה ומשם: הבנתי למשל שרוב הדגים מתלוננים כשהם מזדקנים על כך שבזבזו את חייהם לריק. הם כל הזמן נאנחים ומקללים ומתלוננים על הכול. אני רוצה לדעת באמת באמת – האם החיים הם רק שחייה בשטח קטן לפה ולשם עד שמזדקנים, או שיש דרך אחרת לחיות בעולם הזה?"

כאשר הדג הקטן סיים את דבריו, אמרה אימו: "ילד מתוק שלי, אתה נפלת על הראש? העולם!... העולם! איזה עוד עולם יש חוץ מזה?! העולם הוא המקום שבו אנחנו נמצאים, החיים הם החיים האלה שיש לנו..."

באותו רגע התקרבה דגה גדולה לביתם ואמרה: "שכנה! על מה את מתוכחת עם הילד שלך? אתם לא חושבים לצאת לסיבוב היום?"

כששמעה את השכנה, יצאה אימו של הדג מהבית ואמרה: "לאילו זמנים הגענו! הילדים של היום רוצים ללמד את אמא שלהם!"
"למה את מתכוונת?" שאלה השכנה.

אימו של הדג ענתה: "תראי את הצוציק הזה, לאילו מקומות הוא רוצה לשחות! כל הזמן הוא אומר לי שהוא רוצה לשחות ולראות מה קורה בעולם! מה המילים הגדולות האלה?"

אמרה השכנה: "קטנצ'יק! אני רואה שנהיית מדען ופילוסוף ולא סיפרת לנו?!"
הדג הקטן ענה: "גברת שכנה, אני לא יודע למה את מתכוונת כשאת אומרת 'מדען ופילוסוף'. פשוט נמאס לי מהסיבובים האלה ואני לא רוצה להמשיך את השעמום הזה ואת השמחה סתם ככה, ופתאום לפקוח את עיניי ולראות שהזדקנתי, אבל למעשה נשארתי בדיוק אותו דג עיוור וחירש שהייתי – כמוכם."

אמרה השכנה: "שככה יהיה לי טוב!... איזה דיבורים!"
אמרה אימו: "מעולם לא חשבתי שבני יחידי יגדל להיות כזה. אני לא יודעת איזה טיפוס מפוקפק הכניס כאלה רעיונות לראש של הבן המתוק שלי!"
אמר הדג הקטן: "אף אחד לא הכניס לי רעיונות לראש. יש לי שכל ויש לי הבנה, יש לי עיניים ואני רואה."

אמרה השכנה לאימו של הדג הקטן: "אחותי, את זוכרת את החילזון המתפתל ההוא?"

ענתה אימו: "כן, את צודקת, הוא נטפל הרבה לבן שלי. שאלוהים יעניש אותו!"
אמר הדג הקטן: "אמא, די! הוא היה חבר שלי."
אמרה אימו: "מי שמע על חברות בין דג לחילזון?"
ענה הדג הקטן: "לא שמעתי גם על איבה בין דגים לחלזונות, אבל אתם הטבעתם את המסכן."

אמרה השכנה: "הדברים האלה שייכים לעבר."
"אתן בעצמכן העליתן את העבר הזה." אמר הדג הקטן.
אמרה אימו: "בצדק הרגנו אותו! כבר שכחת איזה דברים הוא אמר בכל מקום שישב בו?"

ענה הדג הקטן: "אז תהרגו גם אותי, כי גם אני אומר דברים כאלה!"
מה נאמר ומה נספר! קולות הוויכוח משכו לשם גם את הדגים האחרים. הדברים שאמר הדג הקטן עצבנו את כולם. אחד הדגים הזקנים אמר: "אתה חושב שנרחם עליך?"
אחר אמר: "הקטנצ'יק הזה דורש פליק על האוזן!"
אימו של הדג השחור אמרה: "זוהו הצידה! אל תגעו בבן שלי!"
דג אחר אמר: "גברת! אם את לא מחנכת את הילד שלך כמו שצריך, תצטרכי לצפות בעונש שלו!"

השכנה אמרה: "אני מתביישת להיות השכנה שלך".
אחר אמר: "בואו נשלח אותו בעקבות החילוץ הזקן, לפני שיכניס את עצמו לצרות."
ברגע שבאו הדגים לתפוס את הדג השחור הקטן, הקיפו אותו חבריו וחילצו אותו מן המערכה. אימו של הדג השחור הכתה על ראשה ועל חזה, בכתה וקראה: "אוי לי! הילד שלי הולך לאיבוד, מה אעשה? אוי לי ואבוי לי!"
הדג הקטן אמר: "אמא! אל תבכי עליי, בכי על הדגים הזקנים האלה, זמנם עבר."
אחד הדגים קרא מרחוק: "אל תעליב, צוציק!"
שני אמר: "אם תלך ואחר כך תתחרט - לא נרשה לך לחזור!"
שלישי אמר: "אלה רק גחמות נעורים, אל תלך!"
רביעי אמר: "מה רע לך פה?"
חמישי אמר: "לא קיים עולם אחר, העולם נמצא פה. חזור!"
שישי אמר: "אם ייכנס לך שכל לראש ותסתובב, אז נאמין שאתה באמת דג נבון."
שביעי אמר: "הרי התרגלנו כבר לראות אותך..."
אימו אמרה: "רחם עליי, אל תלך, אל תלך!"
לדג הקטן לא היה עוד מה לומר להם. כמה מחבריו בני גילו ליוו אותו עד המפל וחזרו משם. כאשר נפרד מהם אמר הדג הקטן: "חברים, אני מקווה שנתראה שוב! אל תשכחו אותי."
ענו לו חבריו: "איך נשכח אותך, הרי אתה הערת אותנו משנתנו העמוקה, ולימדת אותנו דברים שקודם לכן אפילו לא חשבנו עליהם. אנו מקווים שניפגש שוב, חבר חכם ואמיץ!"
הדג הקטן שחה מתחת למפל ונפל לתוך בריכה מלאת מים. בתחילה איבד את עשתונותו. אבל אחר כך החל לשחות ולהקיף את הבריכה. עד אותו רגע לא ראה מעולם כל כך הרבה מים אגורים במקום אחד. אלפי ראשנים התנועעו בתוך המים. כאשר ראו את הדג השחור הקטן לעגו לו ואמרו: "איזו צורה משונה! איזה מין יצור אתה?"
הדג בחן אותם היטב ואמר: "בבקשה אל תעליבו. שמי דג שחור קטן. אמרו לי גם אתם את שמותיכם כדי שנעשה היכרות."
אחד הראשנים אמר: "אנחנו קוראים לעצמנו ראשנים."
שני אמר: "בעלי ייחוס ומוצא אצילי."
אחר אמר: "לא תמצא יפים מאיתנו בעולם."
אחר אמר: "אנחנו לא כמוך, חסרי צורה ומכוערים."
הדג אמר: "לא חשבת שתהיו גאותנים כל כך. בסדר, אני סולח לכם כי הדברים שאתם אומרים נובעים מבורות."
הראשנים אמרו בקול אחד: "אתה קורא לנו בורים?"

הדג אמר: "אלמלא הייתם בורים, הייתם יודעים כי יש בעולם הרבה יצורים אחרים, שבעיני עצמם הם יפים מאוד! לכם אין אפילו שמות משלכם."

הראשנים התרגזו מאוד, אבל מכיוון שראו שהדג הקטן צודק, תקפו מכיוון אחר: "אתה סתם מקשקש! אנחנו מקיפים את העולם מבוקר עד לילה, ומעולם לא ראינו כאן מישהו פרט לנו ולאמא ולאבא שלנו, כלומר חוץ מתולעים קטנטנות, אבל הן לא נחשבות!"

הדג אמר: "איך אפשר לומר שאתם מקיפים את העולם, כשאינכם יכולים לצאת מהבריכה?"

הראשנים ענו: "האם יש בכלל עולם מחוץ לבריכה האהובה שלנו?"

הדג ענה: "עליכם לחשוב לפחות מאין זורמים המים האלה ולאן, ואיזה דברים יש מחוץ למים."

אמרו הראשנים: "יש מקום מחוץ למים? הרי לא ראינו אף פעם מה יש מחוץ למים! זה חה... זה חה... נפלת על הראש חביבי!"

הדג השחור הקטן פרץ גם הוא בצחוק, וחשב שעדיף לעזוב את הראשנים לנפשם וללכת. אחר כך חשב שכדאי להחליף כמה מלים עם אימם ושאל: "איפה אמא שלכם עכשיו?"

לפתע הקפיץ אותו ממקומו קרקור עמוק של צפרדע.

הצפרדע ישבה על סלע לצד הבריכה, היא קפצה אל תוך הבריכה, התייצבה לפני הדג ושאלה: "אני כאן, מה אתה רוצה?"

הדג אמר: "השלום והברכה גברתי המכובדת!"

אמרה הצפרדע: "זה לא הזמן להשוויץ, יצור חסר ייחוס ושם שכמוך! תפסת לך כמה ילדים ואתה מדבר איתם גבוהה־גבוהה. אני חיה כבר מספיק זמן כדי לדעת שהעולם הוא הבריכה הזאת. יותר טוב שתלך לענייניך ולא תתעה את הילדים שלי."

הדג הקטן אמר: "גם אם תחיי כמה מאות ימי חיים כאלה, עדיין תישארי צפרדע בורה שעבר זמנה וזהו."

הצפרדע התרגזה וקפצה לכיוון הדג השחור הקטן. הדג זינק מהר ושחה מהיר כברק כשהוא מערבל בוץ ותולעים מתחתית הבריכה.

העמק התפתל והתעקל. הנחל הלך והתרחב, אך לו הייתם מביטים מפסגת ההר אל תחתית העמק, הנחל היה נראה לכם כחוט לבן. במקום אחד התנתק סלע גדול מההר, נפל אל תחתית העמק וחצה את זרם המים לשניים. לטאה גדולה ככף יד שיטחה את בטנה על הסלע ונהנתה מחום השמש. היא הביטה בסרטן עגול וגדול שישב על החול בתוך המים, במקום שהמים היו רדודים, ואכל צפרדע שצד לעצמו. הדג הקטן ראה אותו לפתע ונבהל. הוא בירך אותו לשלום מרחוק. הסרטן הציץ בו מזווית עינו ואמר: "איזה דג אדיב! בוא והתקרב קטנטן, בוא!"

הדג הקטן אמר: "אני שוחה כדי להקיף את העולם, אני לא רוצה להפוך לטרף של כבודו!"

אמר הסרטן: "מדוע אתה כל כך חשדן ופחדן, דג קטן?"
ענה הדג: "אני לא חשדן ולא פחדן. אני אומר מה שרואות עיניי ומה שמבין שכלי."
אמר הסרטן: "טוב, אז אנא בטובך הסבר לי מה ראו עיניך ומה הסיק שכלך, שגרים לך לחשוב כי ברצוני לצוד אותך?"
אמר הדג: "אל תנסה לעבוד עלי!"

אמר הסרטן: "כוונתך לצפרדע? כמה שאתה תמים, ילדי החביב! אני מתעב צפרדעים ולכן צד אותן. דע לך, הן חושבות שהן היצורים היחידים בעולם ושהן מאושרות. אני רוצה לגרום להן להבין בידי של מי נמצא העולם באמת, אז אין לך מה לפחד, חמוד, בוא הנה."

הסרטן אמר את הדברים הללו והתקרב בקרטוע לכיוון הדג הקטן. הוא הלך בצורה כל כך מצחיקה שהדג פרץ בצחוק בלי שליטה ואמר: "מסכן אחד! אתה, שעדיין לא למדת ללכת כמו שצריך, מאין אתה יודע בידי מי נמצא העולם?"

הדג השחור התרחק מהסרטן. צל נפל על המים, ולפתע הפילה מכה חזקה את הסרטן על החול. הלטאה צחקה כל כך למראה פניו של הסרטן עד שהחליקה וכמעט נפלה אל תוך המים. הסרטן לא הצליח לקום שוב. הדג הקטן ראה נער רועה עומד לצד המים ומביט עליו ועל הסרטן. עדר של כבשים ועיזים התקרב אל הנחל, והן דחפו את חרטומיהן אל המים. קולות פעייה מילאו את העמק.

הדג השחור הקטן חיכה בסבלנות עד שהכבשים והעיזים סיימו לשתות והלכו, ואז קרא ללטאה: "לטאה יקרה, אני דג שחור קטן שרוצה למצוא את קצה הנחל. אני חושב שאת חיה נבונה ופקחית. אני רוצה לשאול אותך משהו."

אמרה הלטאה: "שאל אותי כל מה שתרצה."

אמר הדג: "בדרכי הזהירו אותי רבות מהשקנאי, מדג החרב ומהאנפה. אם את יודעת משהו על היצורים האלה – ספרי לי."

ענתה הלטאה: "דג החרב והאנפה נדירים באזורנו, במיוחד דג החרב שחי בים. אך באשר לשקנאים, יתכן שאחד מהם מצוי במורד הנחל. אל תיפול בפח שהוא טומן ואל תשחה אל השק שלו."
"איזה שק?" שאל הדג.

ענתה הלטאה: "לשקנאי יש שק מתחת לגרונו, המכיל מים רבים. הוא שוחה במים ולפעמים דגים נכנסים לתוך השק שלו בלי לדעת זאת, ובבת אחת נבלעים בבטנו. כמובן, אם השקנאי לא רעב באותו הרגע, הוא מאחסן את הדגים בשק שלו ואוכל אותם אחר כך."

"אז אם דג נכנס לתוך השק, שוב אין לו דרך לצאת החוצה?" שאל הדג.

הלטאה ענתה: "הדרך היחידה לצאת היא לחתוך את השק. אתן לך פגיון כדי שאם ילכוד אותך השקנאי, תוכל לעשות זאת."

הלטאה זחלה לתוך סדק בסלע ושבה עם פגיון קטן מאוד. הדג הקטן לקח את הפגיון ואמר: "לטאה יקרה! את מאוד נחמדה, אני לא יודע איך להודות לך." אמרה הלטאה: "אין צורך להודות לי, יקירי! יש לי הרבה פגיונות כאלה. כאשר אינני עסוקה אני יושבת ומכינה פגיונות מגבעולי צמחים ונותנת אותם לדגים חכמים כמוך." "האם עברו כאן דגים אחרים לפניי?" שאל הדג.

ענתה הלטאה: "רבים עברו! עכשיו הם יצרו לעצמם להקה ועושים לדייג חיים קשים." הדג השחור אמר: "סלחי לי שאני מדבר כל כך הרבה. אם זו לא חוצפה לבקש, הסבירי לי בבקשה איך הם עושים לדייג חיים קשים?"

"כלל וכלל לא חוצפה!" אמרה הלטאה. "כאשר הם מתקבצים יחד, והדייג משליך את רשתו, הם נכנסים כולם יחד אל הרשת ומושכים אותה עמם עד למצולות הים." הלטאה הניחה את אזנה על הסדק בסלע והאזינה, ואז אמרה: "ברשותך, עלי ללכת. לדיי התעוררו."

הלטאה נכנסה אל הסדק בסלע ובלית ברירה המשיך הדג הקטן בדרכו, אך השאלות בראשו רדפו זו את זו ולא הניחו לו: "האם הבנתי נכון והנחל נשפך אל הים? מה יקרה אם השקנאי יתפוס אותי? האם נכון הדבר שדג החרב נהנה להרוג את בני מינו ולאכול אותם? מדוע האנפה שונאת אותנו?"

הדג הקטן שחה וחשב. בכל כברת דרך למד משהו חדש. עכשיו כבר שמח לקפץ ולהתהפך במפלים, ליפול למטה ולהמשיך לשחות. הוא הרגיש את חום השמש על גבו והתחזק. במקום אחד ירדה איילה אל המים לשתות בחופזה. הדג הקטן בירך אותה לשלום ואמר: "איילה יפה, מדוע את נחפזת?"

ענתה האיילה: "הצייד רודף אחריי וכבר פגע בי בכדורו. הנה הוא!" הדג הקטן לא ראה את מקום פגיעת הכדור, אבל מצליעתה של האיילה בזמן ריצתה הבין שדיברה אמת. במקום אחד התנמנמו צבים בחום השמש, ובמקום אחר הדהד צחקוק חוגלות בעמק. בושם עשבי ההר התגבה כגל באוויר והתערבב במים. אחר הצוהריים הגיע למקום שבו העמק התרחב והמים עברו דרך חורשה. המים התרבו כל כך והדג השחור נהנה מאוד. אחר כך פגש דגים רבים. מאז נפרד מאימו לא פגש דגים. כמה דגים זעירים הקיפו אותו ואמרו "נראה שאתה זר פה, נכון?"

הדג השחור ענה: "כן, אני זר. אני מגיע מרחוק."

הדגים הזעירים שאלו: "לאן אתה רוצה להגיע?"

הדג השחור ענה: "אני רוצה למצוא את קצה הנחל."

"איזה נחל?" שאלו הדגים הזעירים.

"הנחל הזה שבו אנו שוחים" ענה הדג השחור.

"אנחנו קוראים לו נהר" אמרו הדגים הזעירים.
הדג השחור לא אמר דבר. אחד הדגים הזעירים אמר:

"האם אינך יודע ששקנאי אורב בהמשך הדרך?"
"כן, אני יודע." ענה הדג השחור.

"והאם אתה יודע שלשקנאי יש שק רחב וגדול?" שאל דג אחר.
"כן, אני יודע גם את זה" ענה הדג השחור.

"ולמרות זאת אתה רוצה להמשיך?" שאל הדג הזעיר.

"כן" אמר הדג השחור "יהיה מה שיהיה, אני חייב להמשיך."

במהרה נפוצה השמועה בין הדגים כי דג שחור קטן הגיע ממרחקים, וכי הוא שוחה לחפש את קצה הנהר ואינו מפחד כלל מהשקנאי! כמה מהדגים הזעירים התפתו להצטרף לדג השחור, אך קולם לא נשמע בשל החשש מן הדגים הגדולים. כמה גם אמרו: "אילולא היה שם שקנאי, היינו באים איתך, אבל אנחנו מפחדים מהשק שלו."

לצד הנהר שכן כפר. הנשים והנערות הכפריות היו מכבסות ושוטפות כלים במימי הנהר. הדג הקטן האזין להמולתן זמן מה, וזמן מה הביט בילדים המתרחצים והמשיך בדרכו. הוא שחה ושחה ושחה, והמשיך עוד לשחות עד שהערב ירד והוא נעצר והלך לישון מתחת לסלע. באמצע הלילה התעורר וראה את הירח זורח על המים ומאיר הכול בווהרו.

הדג השחור הקטן אהב מאוד את הירח. בלילות שבהם הירח זרח על המים רצה הדג לזנק מתחת לטחב ולהחליף עמו כמה מלים. אך בכל פעם הייתה אימו מתעוררת ומושכת אותו בחזרה אל מתחת לטחב והם היו חוזרים לישון.

הדג הקטן שחה מול הירח ואמר: "שלום ירח יפה שלי!"

"שלום דג קטן! מה מביא אותך לפה?" שאל הירח.

"אני מקיף את העולם." אמר הדג.

"העולם גדול מאוד," אמר הירח "לא תוכל להקיף את כולו."

"בסדר, אגיע לאן שאוכל" אמר הדג.

"הייתי רוצה להישאר איתך עד הבוקר," אמר הירח "אבל ענן שחור גדול מגיע, והוא

יכסה אותי ואת האור שלי."

הדג אמר: "ירח יפהפה! אני מאוד אוהב את האור שלך. הייתי רוצה שתזרח עליי

תמיד."

"דג יקר," אמר הירח "האמת היא שלי עצמי אין אור. השמש מעניקה לי אור ואני

מקרין אותו על האדמה. האם שמעת שבני האדם רוצים לטוס עד אליי עוד כמה שנים ולנחות עליי?"

"זה בלתי אפשרי" אמר הדג.

"זה קשה," אמר הירח "אבל כל דבר שבני האדם רוצים לעשות..." הירח לא הספיק

לסיים את דבריו. ענן שחור הגיע וכיסה את פניו, והלילה החשיך שוב, מותיר את הדג

השחור לבדו. במשך כמה דקות הביט בחושך בפליאה ובתדהמה, ולאחר מכן התגנב אל מתחת לסלע ונרדם.

הוא התעורר מוקדם בבוקר. מעל ראשו ראה כמה דגים זעירים שפטפטו ביניהם. כאשר ראו שהדג השחור התעורר קראו כדג אחד: "בוקר טוב!"
הדג השחור הכיר אותם מייד והשיב: "בוקר טוב! החלטתם להצטרף אליי בסופו של דבר?"

אחד הדגים הזעירים השיב: "כן, אבל אנחנו עדיין חוששים."
דג אחר אמר: "המחשבה על השקנאי לא מניחה לנו."
הדג השחור אמר: "אתם חושבים יותר מדי. לא צריך לחשוב כל כך הרבה. כשנצא לדרך, פחדינו ייעלמו כליל."

אך ברגע שיצאו לדרך ראו שהמים סביבם גאו, מעליהם נסגר מכסה, הכול החשיך ולא הייתה דרך מילוט. הדג השחור הבין מיד כי הם נלכדו בשק של השקנאי.
הדג השחור הקטן אמר: "חברים! נלכדנו בתוך השק של השקנאי. אבל לא הכול אבוד, יש מוצא."

הדגים הזעירים התחילו לבכות ולהתייפח. אחד מהם אמר: "עכשיו לעולם לא נימלט! זו אשמתך שהכנסת לנו רעיונות לראש והולכת אותנו לאבדון!"

אחד אחר אמר: "עכשיו הוא יבלע אותנו וזה הסוף שלנו!"
לפתע התגלגל במים קול צחוק מפחיד. זה היה השקנאי שצחק, צחק ואמר: "איזה דגים זעירים תפסתי, מה מה חיה!... אני באמת מרחם עליכם! אני בכלל לא רוצה לבלוע אתכם! מה מה חיה!"

הדגים הזעירים החלו להתחנן ואמרו: "אדון שקנאי הנכבד! כבר מזמן שמענו את שבחך, ואם האדון יואיל בטובו לפתוח את מקורו המבורך רק מעט כדי שנצא, נתפלל תמיד לשלומנו הטוב של כבודו!"

השקנאי אמר: "אני לא מעוניין לאכול אתכם ברגע זה. יש לי אספקה של דגים, הביטו שם למטה..."

כמה דגים גדולים וקטנים היו מוטלים בתחתית השק. הדגים הזעירים אמרו: "כבודו השקנאי! לא עשינו דבר, אנחנו חפים מפשע. זה הדג השחור הקטן הזה שהוליך אותנו שולל..."

הדג הקטן אמר: "פחדנים! האם אתם חושבים שהעוף הערמומי הזה הוא מקור של סלחנות שאתם מתחננים ככה?"

אמרו הדגים הזעירים: "אתה לא יודע על מה אתה מדבר. מייד תראה איך האדון שקנאי המכובד יסלח לנו ויבלע אותך!"

השקנאי אמר: "אכן, אני מוחל לכם, בתנאי אחד."
"אנא, העמד בפנינו את התנאי הזה, שקנאי יקר," אמרו הדגים הזעירים.

אמר השקנאי: "חנקו את הדג החטטן הזה כדי שאשחרר אתכם!"
הדג השחור הקטן זו הצדה ואמר לדגים הזעירים: "אל תציייתו! העוף הערמומי הזה
רוצה לסכסך בינינו. יש לי תוכנית..."
אבל הדגים הזעירים חשבו רק על שחרורם, ולא יכלו לחשוב על שום דבר אחר.
הם התקרבו אל עבר הדג השחור הקטן. הדג הקטן ישב באחורי השק ואמר באיטיות:
"פחדנים! בכל מקרה נלכדתם ואין לכם מוצא, וגם לא תגברו עליי."
הדגים הזעירים אמרו: "אנחנו חייבים לחנוק אותך. אנחנו רוצים חופש."
הדג השחור אמר: "אין לכם שכל! גם אם תחנקו אותי, לא תמצאו דרך לברוח. אל
תתפתו לתחבולות שלו!"
הדגים הזעירים אמרו: "אתה אומר את זה רק כדי להציל את עורך, כי אחרת... אתה
לא חושב עלינו בכלל!"
הדג השחור אמר: "הקשיבו ואראה לכם דרך. אני אשחה אל בין הדגים המתים
האלה ואעמיד פני מת, ואז תראו אם השקנאי ישחרר אתכם או לא. אם לא תקבלו את
דברי, אהרוג את כולכם בפגיון הזה, או שאחתוך את השק ואצא ואתם..."
אחד הדגים התפרץ באמצע דבריו וצעק: "שתוק. איני יכול לשאת את הדיבורים
האלה... אוי... אוי... אוי."
הדג השחור ראה את דמעותיו ושאל: "למה הבאתם איתכם את הבכיין המפונק
הזה?"
אז הוציא את הפגיון ואחז בו לעיני הדגים הזעירים. בלית ברירה הם קיבלו את
הצעתו של הדג הקטן. הם העמידו פנים שהם נאבקים, הדג השחור העמיד פני מת, והם
שחו למעלה ואמרו: "אדון שקנאי הנכבד! חנקנו את הדג השחור החטטן..."
השקנאי צחק ואמר: "עבודה טובה. ועכשיו בתמורה לעבודה הזו אבלע את כולכם
חיים כדי שתוכלו להסתובב אצלי טוב טוב בבטן!"
לפני שהייתה לדגים הזעירים שהות, הם ירדו במהירות הברק בלועו של השקנאי
ואבדו כולם.
אך באותו הזמן שלף הדג השחור את הפגיון ובהינף אחד חתך את השק ונמלט.
השקנאי צרח בכאבים והכה בראשו במים, אך לא הצליח לתפוס את הדג הקטן.
הדג הקטן שחה ושחה, עוד, עד הצוהריים. ההר והעמק הגיעו לקצם והנהר
זרם עתה בחבל ארץ מישורי. מימין ומשמאל הצטרפו אליו עוד נהרות קטנים ומימין
התרבו פי כמה. הדג השחור התענג על ריבוי המים. לפתע נעצר וראה כי למים אין
קרקעית. הוא שחה לפה ולשם ולא הגיע לשום מקום. היו כל כך הרבה מים שהדג
הקטן איבד בהם את עצמו. הוא שחה לכל כיוון שרצה ועדיין לא הגיע לשום מקום.
לפתע ראה חיה ארוכה וגדולה מתקדמת לעברו במהירות הברק. פיה היה כחרב
פיפיות. הדג הקטן חשב, "דג החרב! תכף ומייד הוא יחתוך אותי לחתיכות!" הוא אז

במהירות הצידה ושחה אל פני המים. לאחר זמן מה צלל שוב מתחת לפני המים כדי לראות את קרקעית הים. באמצע הדרך פגש בלהקת דגים – אלפי ואלפי דגים! הוא שאל אחד מהם: "חבר! אני זר והגעתי מרחוק. מהו המקום הזה?"
הדג קרא לחבריו ואמר: "תראו! עוד אחד..." אחר כך אמר לדג השחור: "ברוך הבא לים, חבר!"

דג אחר אמר: "כל הנהרות והנהלים נשפכים לכאן, כמובן שחלקם שוקעים בביצה". אחד אחר אמר: "אתה יכול להצטרף לחבורה שלנו מתי שתמצא".
הדג השחור הקטן שמח שהגיע לים ואמר: "תחילה מוטב שאעשה סיבוב ואחר כך אצטרף לחבורה שלכם. גם אני רוצה להשתתף בפעם הבאה שתמשכו את רשת הדייג".
אחד הדגים אמר: "משאלתך תתגשם בקרוב. עכשיו לך ותעשה סיבוב, אבל אם אתה עולה אל פני המים, היזהר מהאנפה, שבימים האחרונים אינה פוחדת מאיש. ביום שאינה צדה ארבעה או חמישה דגים, היא אינה מניחה לנו". הדג השחור נפרד מלהקת דגי הים ושחה לבדו. לאחר זמן הגיע אל פני הים. השמש החמה זרחה. הדג השחור הקטן חש את חום השמש על עורו ונהנה. רגוע וטוב לב שחה על פני הים ואמר לעצמו: "יתכן מאוד שהמוות מחפש אותי עכשיו, אבל כל עוד אני חי, אני יכול לבקש את המוות. כמובן שאם איאלץ להתמודד עם המוות יום אחד – וזה יקרה – אין זה חשוב. מה שחשוב הוא ההשפעה שתהיה לחיי או למותי על חייהם של אחרים..."

הדג השחור הקטן לא הספיק לשקוע במחשבות ובהרהורים אלה. האנפה באה, תפסה אותו ונשאה אותו משם. הדג הקטן התפתל במקורה הארוך של האנפה, אך לא הצליח להשתחרר. האנפה אחזה בו כה חזק סביב מתניו עד כי נשמתו כמעט פרחה. כמה זמן בסופו של דבר יכול דג קטן לשרוד מחוץ למים? הדג ייחל שהאנפה תבלע אותו מייד כדי שמעט הנוזלים והלחות בתוך גופה ידחו את מותו בכמה דקות. מתוך מחשבה זו אמר לאנפה: "מדוע אינך בולעת אותי בחיים? אני אחד מהדגים הללו שלאחר מותם גופם מתמלא בארס".

האנפה לא אמרה דבר. היא חשבה: "הוי, ערמומי שכמוך! איזה מין תעלול אתה מתכנן? אתה רוצה שאתחיל לדבר כדי שתוכל להימלט?" היבשה נראתה מרחוק והתקרבה עוד ועוד. הדג השחור חשב: "אם נגיע ליבשה, העסק אבוד". ואז אמר: "אני יודע שאת רוצה להביא אותי לילדיך, אבל עד שנגיע ליבשה אני כבר אמות וגופי יהפוך לשק מלא ארס. מדוע אינך מרחמת על ילדיך?"

חשבה האנפה: "זהירות היא מעלה חיובית! אוכל אותך בעצמי ואצוד דג אחר עבור ילדי... אבל אולי זו תחבולה? לא, לא תצליח לעשות דבר!" בעוד האנפה חושבת זאת, היא ראתה את גופו של הדג השחור מתרפה וחדל לנוע, וחשבה לעצמה: "כלומר, הוא מת? עכשיו גם אני בעצמי לא אוכל לאכול אותו. סתם בזבזתי דג כל כך רך ונחמד!"
אז קראה לדג השחור ואמרה: "הי, קטנצ'יק! אתה עוד בחיים? אפשר לאכול אותך?"

אלא שבטרם הספיקה לסיים את דבריה, ברגע שבו פתחה את מקורה, קפץ הדג השחור ונפל למטה. האנפה ראתה שהערים עליה, וצללה בעקבות הדג השחור הקטן. הדג צנח באוויר, מהיר כברק. הוא איבד את עשתונותיו מרוב תשוקה למי הים, ופער את פיו היבש לעבר הרוח הרטובה שעלתה מהים. אך עד שהגיע למים והתחיל לנשום שוב, הגיעה האנפה במהירות הבזק ובפעם זו צדה את הדג ובלעה אותו במהירות כזו, שבמשך זמן מה לא הבין איזו צרה נחתה על ראשו. הוא חש רק את הלחות והחושך סביבו, ללא כל דרך מילוט. קול בכי נשמע בקרבתו. כאשר התרגלו עיניו לעלטה, ראה דגיגון קטן נחבא בפניה, בוכה וקורא לאמא. הדג השחור התקרב אליו ואמר: "קטנצ'יק! אתה צריך לחשוב על דרך להיחלץ. מה יועילו הבכי והקריאה לאמא?"

הדגיגון אמר: "אתה... מי אתה? האם אינך רואה?... שאני... אני... אבוד?... אוי... אוי... אוי... אמא'לה... שוב לא אוכל לבוא איתך למשון למצולות הים את רשתו של הדייג... אוי... אוי...!"

הדג הקטן אמר: "תפסיק לבכות, חבר, אתה כתם על כבודו של כל גזע הדגים!" כאשר השתלט הדגיגון על בכיו, אמר הדג הקטן: "אני רוצה להרוג את האנפה ולהביא שלוה לדגים, אבל לפני כן אני חייב לשלוח אותך החוצה כדי שלא תגרום לי בעיות." הדגיגון אמר: "הרי גם אתה עומד למות, איך אתה רוצה להרוג את האנפה?" הדג הקטן הוציא את פגיונו, הראה לו אותו ואמר: "עם זה אחתוך את בטנה. עכשיו הקשב לי. אני אתחיל להתפתל ולשחות מפה לשם כדי לדגדג את האנפה, וכאשר היא תפער את פיה ותתחיל לצחוק, אתה תקפוץ החוצה."

"ומה איתך?" שאל הדגיגון. הדג הקטן השיב: "אל תחשוב עליי. עד שלא אהרוג את המנוולת הזאת, לא אצא." הדג השחור אמר זאת והחל להתפתל ולשחות מפה לשם ולדגדג את בטנה של האנפה. הדגיגון עמד במצב הכן ביציאה מקיבתה של האנפה. כאשר האנפה פערה בצחוק את פיה, קפץ הדגיגון ממקורה, יצא וזמן קצר לאחר מכן נחת במים. הוא חיכה וחיכה, אך לא היה סימן לדג השחור. לפתע ראה את האנפה מתפתלת ומתקפלת וצורחת, מכה בכנפיה וברגליה וצונחת ברעש אל תוך המים. אחר כך המשיכה לפרפר עד שתנועותיה פסקו, אך עדיין לא היה כל סימן לדג השחור הקטן, ועד עצם היום הזה לא נודע גורלו...

הדגה הזקנה סיימה את סיפורה ואמרה לשנים עשר אלף ילדיה ונכדיה: "עכשיו זמן לישון, ילדים, לכו לישון".

"אבל סבתא!" אמרו הילדים והנכדים "לא תספרי לנו מה קרה לדגיגון ההוא?" הדגה הזקנה השיבה: "גם זה יחכה למחר בערב. עכשיו זמן לישון. לילה טוב!" אחד עשר אלף תשע מאות תשעים ותשעה דגים קטנים אמרו "לילה טוב", שכבו ונרדמו. גם סבתא הלכה לישון, אבל דגה אדומה קטנה אחת לא הצליחה להירדם בשום פנים ואופן. וכל הלילה עד הבוקר חשבה על הים...